

SZÖVEGVISZONYOK VISZONYA

"... a senioribus disces sapientiam, doctrinam et intellectum, -- in tempore necessitatis dare responsum." (Eccli.)

1. PEIRCE nyomán (PEIRCE, C. S.: The Collected Papers of Charles Sanders Peirce. Harvard Univ. Pr., Mass., 1931--5) az ikonikus jelek három fajtáját különböztetem meg a nyelvi jelek között. Ezek egyúttal az ikonicitás fokozatai is.

1.1. Imago az a jel, amelynél fizikai hasonlóságot találunk a jelölő és a jelölt között. (A significatum és a denotatum megkülönböztetése ennél a lépésnél elhanyagolható). A nyelvben ilyenek a hangutánzó és hangulatfestő szavak (onomatopoeia), tagolatlan felkiáltások, állathívatató szavak.

1.2. Diagram esetében nem a részek (jelek) hasonlóak, hanem a részek viszonya. A diagrammatikus ikonicitás a nyelvben az izomorfizmuson és a motiváción (SAUSSURE, F. de: Bevezetés az általános nyelvészetbe, Budapest, 1967) alapul (HAIMAN, JOHN: Natural syntax. Iconicity and erosion. Cambridge, 1985). Szükséges lenne egy diagrammatikus grammatika kidolgozására, illetve a magyar nyelvtan ilyen szempontú feldolgozására. Ez azt jelenti, hogy meg kellene állapítani, melyek a nyelvi univerzálék ezen a téren, és melyek azok a mozzanatok, amelyek csupán a magyar nyelvre jellemzőek. Az előbbiekre példák a felsorolások (nagyobb rangú áll. elől), az eseményeknél a leírás követi a külső, valóságos sorrendet stb., az utóbbira a birtokviszonyban a birtokos jelölése vagy jelölhetlensége, a toldalékok sorrendje stb. (Bővebben 1. BENCZE L.: Ikonicitás és szimmetria a magyarban. Tanácskozás az élő nyelvről. MTA Nyelvtudományi Intézete, 1988. okt. 6.).

1.3. Az ikonikus jelek harmadik fajtája a metafora. (L. WHIBLES, W. A. Metaphor. An Annotated Bibliography and History. Whitewater, 1971. -- van NOPPEN, J.-P. et al.: Metaphor. A Bibliography of Post-1970 Publications. Amsterdam--Philadelphia, 1985.)

1.4. Állandó ellentétes törekvés a nyelvben, hogy a használat során az ikonikus jel önkényessé/konvencionálissá váljék (pl. a tizenöt, tizenhat stb. a mai magyarban motivált jel (tízen öt, tízen hat), az ötven, hatvan stb. valamikor hasonlóan motiválva volt, de ma már nem), az önkényes/konvencionális jel pedig ikonikussá/természetessé (1. 1.1--2, 3.1, 7.1, 8.2 témáit, a nyelven kívüli (pl. gesztusok) és szupraszegmentális elemek (dallam) természetét, amelyek megelőzik vagy kísérik az önkényes/konvencionális nyelvi jeleket: az "Ekkora halat fogtam"

mondatot szokásosan hiperbolikus ikonikus kézmozdulat előzi meg a másodperc törtrészével, -- a "Naaagy-nagy fáradságomba került" mondatban az ismétlés mellett az a nyújtása és közben a dallam szokatlanul nagy ambitusa és szokatlan menete együttesen háromszorosan is ikonikussá teszik a nagy önkényes/konvencionális jelet. (A nyelven belüli motiváció alfajait (fonetikai, grammatikai, szemantikai) l. ULLMANN, S.: Semantics. An Introduction to the Science of Meaning. Oxford, 1962.).

2. MORRIS nyomán a jelek, s köztük a nyelvi jelek három szintjét különböztetem meg, az egyes szinteken az összefüggéseket viszont PETŐFI nyomán nevezem meg. (MORRIS, Ch. W.: Foundations of the Theory of Signs. Chicago, 1938. -- Signs, Language and Behavior. New York, 1946. PETŐFI S. J.: Szöveg, diszkurzus. Újvidék, 1982. Tanulmányok 15.)

2.1. Szintaktikai szintnek nevezem a jelek viszonyát. Ezen a szinten a viszonyok/összefüggések elnevezése konnexitás.

2.2. Szemantikai szinten értem az előzőt és a jelentések viszonyát. Ez a kohézió.

2.3. A pragmatikai szint az előző kettő és a szöveg külső vonatkozásai (l. szituáció, -- vagy circumstantiae az ókorban és a középkorban). Az így, tágabb értelemben vett pragmatikai viszonyok neve koherencia. (A szakirodalom főként régebben a kohéziót és a koherenciát szinonimaként használta; mások később (BEAUGRANDE, R.-A.--DRESSLER, W. U.: Einführung in die Textlinguistik. Tübingen, 1981.) a kohéziót nagyjából 2.1., a koherenciát 2.2. értelmében.)

2.4. A szöveg vagy szövegegység rendszerint mind a háromféle összefüggést/viszonyt tartalmazza, de szövegtípusonként, sőt egy szövegen belül is, különböző mértékben. Arányuk az érthetőség--értelmezhetőség milyenségében (gyorsaságában, nehézségi fokában, esetleg esztétikai összetevőjében stb.) csapódik le.

2.4.1. A mellérendelés jelentkezhethet konnexitásban, kohézióban és koherenciában: szép, gyönyörű (interpunkció: írásban, -- szünet, hangsúly, dallamváltás beszédben!), szép és gyönyörű (és kötészó!). Mindkét esetben a fogalmi mellérendelés is uralkodó. Schultz és Sevarnadze esetében a koherenciát az adott szövegtörzset és a hallgató ismeretei is biztosítják, ti. a mellérendelést az azonos rang indokolja -- avagy kiemeli, -- sőt hogy az egyenrangúságot még a nyelv lineáris természetének kényszere se veszélyeztesse, általános közmegegyezés alapján az ábécé betűinek sorrendjéhez alkalmazkodunk (vö. még az ikonicitás kérdésével: 1.2, 1.4).

2.4.2. A konnexitás, kohézió és koherencia különböző mértékű hiánya és diszkrét növekedése tapasztalható a következő konstrukciókon:

*Egy lokna záfogott a rábon (Fonetikai és grammatikai szempontból kifogástalan mondat!)

*Egy székláb darált a felhőn (Szürrealista verssorként fel fogva meg sem kellene csillagozni a mondatot.)

*Egy ember sétált a gáton (Elfogadható magyar mondat, adott esetben maximális konnexitással, kohézióval és koherenciával, hiszen minden egység egymással és esetlegesen a külvilág egy darabjával vonatkozásban van.)

2.4.3. A fentiek alapján, úgy tűnik, hogy a szöveggrammatika által feltárt összefüggések elsősorban a konnexitás körébe, másodsorban a kohézió körébe, esetenként pedig (pl. stílusváltozatokban) a koherencia körébe tartoznak.

2.5. Erőteljesen a koherencia kérdéseihez tartozónak fogom fel az intencionalitás és az értelmezés hermeneutikai problémáit.

2.5.1. Ti. hogy a szöveg arról szól-e, ami a szerző szándéka? (l. Arany János: "Akarta a fene!")

2.5.2. Vagy a szöveg arról szól, amiről szól úgy, ahogy van, úgy ahogy a befogadó elé kerül. A 2.5.1. és a 2.5.2. objektíve sem mindig egyezik meg, főként nem idézetek, átvételek esetében. (Gondoljunk például az Énekek énekére, amely szerelmi költeménynek született, de amikor a szent könyvek közé másolták, az istenség és választott népe közti viszony leírása, sőt előírása lett.)

2.5.3. Mindhárom viszonytípusban, de különösen a koherenciát illetően igen fontosak az elvárások (l. még 3.6.), az előfeltevések (nyelvi--nyelvtani és ténybeli--pragmatikai), implikációk és inklúziók, valamint a hiedelemrendszer, a tudáskeret és séma.

2.5.4. Hasonlóan nem hagyható figyelmen kívül az intertextualitás, -- mind az adott szövegen belül, ami valójában intratextualitás, mind más szövegekre vonatkozóan. Ez igen kézenfekvő megoldást kínál a stílus meghatározásához, ti. hogy a stílust ne az eléggé megfoghatatlan és képlékeny normától való eltérésnek fogjuk föl ("Ki határozza meg a normát, -- s ugyan ki nek mi a norma?"), hanem miután mindig szövegek ismeretében alkotunk szöveget, a szövegek egymáshoz viszonyított eltéréseiben, különbségeiben keressük a stílus lényegét (l. ENKVIST, N. E.: Stylistics and Text Linguistics. Current Trends in Textlinguistics (ed. by W. U. DRESSLER). Berlin--New York, 1978.).

2.5.5. Ehhez a témakörhöz sorolható a szövegillokúció és szövegperlokúció is (ti. mit akar elérni a szöveg).

3. A vizsgálódás főbb elvei és kategóriái a szisztematikus nyelvten (HALLIDAY, BERRY stb.) nyomán a hagyományos nyelvtenek figyelembe vételével a következők:

3.1. A parole a vizsgálat tárgya, mint emberi viselkedés és cselekvés (l. még a performancia fogalmát). Tehát nem a nyelv ismerete (kompetencia), hanem a tényleges használata áll előtérben. (A parole fogalma persze így tágabb, hiszen minden nyelvi kommunikáció, megnyilatkozás belesorolható). A langue tehát csak cselekvési lehetőségként fogható fel, a parole viszont egy adott partikuláris viselkedés. Ezért központi helyet foglal el.

3.1.1. A nyelvváltozatok kérdése; azaz a szociolingvisztika, az adatok igazolása megfigyelés és statisztika segítségével (quantitatív nyelvészet!). A nyelvhasználattal kapcsolatosan, ha állást is foglalok, ha kritikailag közelítem meg, akkor a nyelvművelés és a nyelvhelyesség területére jutok a szociolingvisztikából. (Vö. FÁBIÁN PÁL: Nyelvművelésünk évszázadai, Budapest, 1984.)

3.1.2. A kommunikáció mint alapirányulás a beszédben. Következésképpen a grammatika kommunikatív nyelvtanként jelentkezik, s mint ilyen elkerülhetetlenül magába ötvözi a stilisztikát, mégpedig szövegstilisztika formájában. (Vö. SZATHMÁRI I.: Beszélhetünk-e szövegstilisztikáról? In: Tanulmányok a mai magyar nyelv szövegtana köréből.)

3.2. A diszkréció elve, azaz a szöveg/beszéd felbonthatása egységekre és szintekre:

3.2.1. Például grammatikai és lexikai egységekre a paradigmatis és szintagmatikus összefüggések szerint, ahogy azt a hagyományos nyelvtanok már elvégezték, hozzátéve azonban a mondaton is túlmutató viszonyok grammatikáját. (RÁCZ E. (szerk.): A mai magyar nyelv. Bp., 1966., RÁCZ E.: Az egyeztetés a magyar nyelvben. Budapest, 1986.) Ez utóbbiakkal a hagyományos nyelvtan csak érintőlegesen vagy egyáltalán nem foglalkozott. Foglalkozott viszont velük az irodalomtudomány, csakhogy egészen más nézőpontból, ti. a szöveget (s főként az írott szöveget) mint gondolatok, eszmék stb. halmazának ilyen vagy olyan nyelvi formába öntött, megértendő és magyarázandó jelenségnek tekintette. A nyelv, a médium periférikus volt, vagy legfőljebb másodlagos. Vele szemben a szövegtan a nyelv, a médium oldaláról indul ki, s eljut a közölt gondolatok, eszmék stb. mozzanathoz, amelyek viszont az ő eljárásában, lépéssorozataiban másodlagosak. Ez a másodlagosság tehát nem értéktétel, hanem eljárásmód, tudományos módszerbeli különbség, legalábbis elvben. (A gyakorlatban a művelők, a nyelvészek és irodalmárok közti viszonyban bizonyos értéktétel is). A kétféle módszer eredményei hasonlóak vagy ugyanazok, maga a módszer nem vezet szükségképpen eltérő eredményre. Az irodalomtudománynak megvannak már a kidolgozott kategóriái és kategóriarendszere, a szövegtan még most alakítja ki, s ezek sokszor ugyanazt a valóságot fedik más terminológiával. A más, új terminológia bevezetése nem indokolatlan éppen a különböző módszer, megközelítés miatt. Ugyanakkor az oktatásban nem árt felfedni egy-egy esetben a kétféle szakkifejezés lényegi azonosságát, például a téma (az irodalomtudományban) egyenlő nagyjából a szemantikai makrostruktúrával (a szövegtanban) (vö. SCHECKER, M.—WUNDERLI, P. (Ed.): Textgrammatik. Beiträge zum Problem der Textualität. (Vorwort.) Tübingen, 1975.)

3.2.2. Valamint egyéb szintekre (forma-szubsztancia, kontextus-szituáció, esemény-idő-hely dimenziókra stb.), és ezek alszintjeire és az egymásra épülő egyéb szintekre és alszintekre (pl. fonémák, morfémák, lexémák, szintagmák, mondat stb. szintekre).

3.3. A fokozatosság elve azt jelenti, hogy a beszéd-cselekvést, viselkedést mint kontinuumot tekinti, ahogy az a valóságban is az, de a diszkrécióval, amely nélkül a vizsgálódás nem lehetséges, és amelynek egyrészt alapja van a nyelvben, másrészt a kategorizálás természete miatt valamely jelenség vagy túl tág vagy túl szűk ahhoz, hogy beleférjen maradéktalanul egy egyébként helyes kategóriába, mintegy kompromisszumot követe átmeneti és finomabb kategóriákat vesz fel, mint a leggyakrabban és legkönnyebben alkalmazott, dichotómián alapuló felosztások. Például nemcsak azt, hogy helytelen vagy helyes, hanem mondjuk helyes-általános, helyes-ritkább, helyes-lehetséges, kevésbé helyes,

de megengedhető, helytelen, helytelen-elfogadhatatlan. Így a szöveget/beszédet nem kontinuumnak fogja fel, hanem kontinguumnak is egyúttal.

3.4. A választás elve, amelyet a paradigmaticus és szintagmaticus viszonyok, az oppozíciók és kontrasztok tesznek lehetővé.

3.5. A szerkezet (struktúra) kategóriája.

3.6. A várhatóság és elvárások a nyelvi disztribúciót illetően, de általában minden szinten és tényezőben (pl. 2.5.3.-ban).

3.7.1. A rendszer elve a különböző egységek (3.2.1.) és szintek (3.2.2.) megvalósulásában.

3.7.2. A rendszerszervezés elve a kommunikáció létrejöttében (vö. 2.3., 2.5.3.).

3.8. A hierarchia elve a fentiekben. (Pl. fonéma, fonémacsoport, morféma, morfémacsoport, lexéma, összetett szó, szintagma, szintagmacsoport, mellékmondat és mellékmondatcsoport (többszörösen összetett mondatok), -- mondategész, mondategység, mondatfőbő stb. (1. pl. DEME L.: Szinteződés és tömbösödés az összetett mondatban. Nyr. 90. (1966), 392--404. -- Mondatszerkezeti sajátosságok gyakorisági vizsgálata. Budapest, 1971.)

3.9. A deskriptív és preszkriptív (normatív) módszer hagyományos megkülönböztetése és használata (szemben az újabb, szociolingvisztikai--szociológiai kutatások pusztán deskriptív eljárásával, l. még 3.1.1.)

3.10. Az írott és a beszélt nyelv megkülönböztetése történeti és szociológiai vonatkozásban.

3.10.1. Eszerint a beszélt kultúra mint A forma fokozatosan átalakult uralkodóan írott kultúrává. Például Dávid király még hangszerét pengetve maga énekelte saját költeményeit, sőt táncolt is hozzá, -- Cicero már csak énekelve beszélt valószínűleg, Bálasi csupán a dallamra utal a versek elején, Arany--Petőfi egyedül "írásra"--olvasásra szánta műveit. Érdekes, hogy a magyar költészeti hagyományban mindmáig megmaradt az a szokás, hogy költők saját verseiket, vagy színészek költők verseit hangosan szavalják nagyközönség előtt. A magyar néptáncban is mindmáig élő hagyomány, hogy a táncos, amellet, hogy táncol, alkalmanként énekel is, esetleg megszólítja a közönséget, sőt hangszert is a kezébe vesz. A ráolvasásoknak, siratóénekeknek is megvolt a maga dallama és koreográfiája. (Az opera születésével kezdődött valamiféle elszigetelt visszatérés az osztatlan ősműfajhoz most már összművészetként, újabban pedig angolszász hatásra a musicalekben és popkoncertekben).

3.10.2. Az írott kultúra mint B forma a nyomtatással lett uralkodóvá. (Ebben is érvényesülnek a 3.2. stb. elvek: betű, betűcsoport, szó, frázis, mellékmondat, mondat, bekezdés stb. (1. az írásjelek, "hézagok" szerepét). Gutenberg, mondják, mindenkit olvasóvá tett, újabban pedig a xerox és a desktop publishing rendszer mindenkit kiadóvá tesz. Mindez erőteljesen vizuális nyelvhöz vezetett (vö. az ikonicitás kérdésével!), mint például az újságokban a címek kiemelése, a tördelés stb. megjelenése. Végletes megoldásként született a nyomdatechnikán alapuló, fotótechnikával kombinált vizuális költészet, párhuzamosan a hangrögzítéstechnikával (rádió, magnó, videó) beköszöntő fonopoétikával (vö. ismét az ikonicitás kérdésével!).

3.10.3. A XIX.--XX. század folyamatosan visszatér az elsőhöz, de nem azonosan, tehát egy A-variáns formával állunk szemben. Ez elkezdődött az újkorban az opera megjelenésével (l. már 3.10.1.), folytatódott a musical különféle változatainak megjelenésével, nagy lökést kapott a rádió és magnetofon, a tévé és a videokazetta elterjedésével. Azért is említem ezt még egyszer, mert a szövegtani vizsgálatokba ezek anyagát sürgősen bele kell vonni, még akkor is, ha minőségükkel fenntartásaink vannak, mert mennyiségükben és társadalmi szerepükben felülmúlják a más, hagyományosabb megjelenési formájú szövegeket.

Az A forma pillanatnyi, közvetlen élményt nyújtó, megismételhetetlen és bizonyos fokig így "mitikus" volt. A B forma megismételhető (újraírható, újramontázható, újraolvasható), közvetett, időben és térben kiterjeszthető, mindenki kezébe, még "illetéktelenek" kezébe is eljutó, könnyebben és objektívan kutatható és vizsgálható. Ezért lett, illetve volt a nyelvtudomány elsődleges tárgya sokáig. Persze a B forma is tartalmazott olyan elemeket, amelyek az A irányába mutattak (l. formálisan az interpunkciót, tartalmilag pedig az intertextualitást, rekonstrukciót és dekonstrukciót fogalmait, illetve elméletét). Az A-variáns viszont (magnó, videó) tartalmazza a B elemeit is (rögzíthető, ismételhető), de sokkal inkább az A-hoz hasonlít, s így az A kutatását egyáltalán lehetővé teszi könnyen és objektívan.

4. A szövegtani vizsgálódás követi tehát az európai tudományosságra a görögök óta jellemző alapeljárást és alapkérdéseket: "Van-e?" (A szöveg létrejötte, keletkezése)

"Ha van, mi az?" (A szöveg mivolta)

"Hogyan van, mennyi van belőle?" (A szöveg viselkedése; típusai, szerkezete stb.)

"Miért van? (A szöveg funkciója)

5. A korábban felsorolt elvek és kategóriák együtt jelentkeznek a szövegben, mint ez a példákban és magukból az elvekből is következik. A tudományos kutatás számára azonban csak különféle bontásokban hozzáférhetők.

6. Az így felállított modell természetéből következik, hogy interdiszciplináris jellegű.

6.1. Támaszkodik elsősorban a különböző nyelvészeti diszciplinákra, mint kiindulásra és eszközre (fonológia, morfológia, lexikológia, grammatika, szemantika, retorika, stilisztika, fordításelmélet, tartalomelemzés stb.).

6.2. Igénybe kell vennie a filozófia, matematika, társadalomtudományok, sőt még a természettudományok segítségét is (az utóbbit inkább csak analógiákban), nem is szólva a technikai fejlődés eredményeiről. Mindezekből a fontosabbakat csupán felsorolom: szemiotika, logika, logikai szemantika, játékelmélet, kockázatelemzés, rendszerszervezés, pszichológia (kognitív pszichol., viselkedéslélektan, szociálpszichológia stb.), pszichiátria, pszichopatológia, emlékezőlélektan, szociológia, szociolingvisztika, néprajz stb.

6.3. Külön csoportban említeném az irodalomtudományt (elméletet, történetet, esztétikát), a művészettörténetet és a film-esztétikát (vö. 3.2.1.).

7. A szövegfeldolgozásban, amely végül is legjátszódhat mind az átlagolvasóban, mind a tudományos kutatóban, az első lépés az úgynevezett átírás, mégpedig két irányban: az írott/

nyomatott szöveg átírása a beszélt szövegre, a beszélt szöveg átírása valamiféle írott/nyomatott változatára.

7.1. A beszélt szöveget, annak szintjeit, bizonyos összefüggéseket, többé-kevésbé vizuálisan is rögzíteni tudunk (vö. 3.10. kérdéseivel), amelynek során a konnexitás, kohézió és koherencia bizonyos fokig megmarad, egy része azonban elveszik vagy csupán kikövetkeztethető. Ezért van szükség annyiféle írásra, illetve ezek alapján alakultak ki különféle íráskok (piktográfok, ideográfok stb.), és alakulnak ma is (nemzetközi fonetikai jelek, kotázás stb.). A szövegtanban a leggyakoribbak a következők: intonációs egységek jelölése, ritmus feltüntetése, mondatok közötti összefüggések formalizálása (alá- és mellérendelés ábrázolása, közvetlen összetevőkre bontás, felszíni szerkezet és mélyszerkezet bemutatása, konstrukciótípusok formalizálása a szimbolikus logikában használt jelekhez hasonlóan (ez utóbbira példa BÉKÉSI I.: A gondolkodás grammatikája. Budapest, 1986), információs struktúra szerinti bontás (téma-réma, topic-comment, fókusz-előfeltevés stb.), szövegpertitúra (dependenciamátrix) stb.

7.2. Az írott szöveghez az írásjelek (interpunkció), formális elrendeződések (pl. a bekezdés) a jelentés, és a mondat szerkezet alapján, a rekurrenciák, egyeztetések, utalások stb. alapján akusztikus képet tudunk rendelni. Mindezek közvetlenül vagy közvetve mintegy előírják, milyen dallamot, tempót, szó és mondat hangsúlyt, hangterjedelmet, hangerőt, hangszínt, hangmagasságot, mekkora esést és szünetet stb. kell használni vagy odaérteni. Az alapvető különbséget illetve követelményeket az írott és a beszélt szöveg megalkotásában ezek a szempontok határozzák meg. Ezért például az írott szöveg utalásrendszeréből, egyeztetésekből stb. pontosan úgy tudjuk, ki szólt, ki cselekedett (több mondat, bekezdés, sőt több oldal és fejezet után is), mint előbeszédben a szituációból, hangszínből stb.

8. A konnexitás, kohézió és koherencia lényeges része az is, hogy a szöveg befogadásakor (olvasás, hallás), és nyilván a szöveg ezekre való tekintettel történt megalkotásakor, következtetéseket vonok le minden szinten (inferencia). Enélkül nem lenne érthető a szöveg, hiszen a szövegben nincs benne "minden" explicite, hanem csak implicite (vö. 2.5.3., 3.6., 7.2.), sőt a pontos és igen összetartó erőtt jelentő utalás, rekurrencia, proforma jelentkezhethet teljes hiányként (ellipszis), s mint ilyen rokon a zéró jellel a szemiotikában, illetve a zéró morfémaival a leíró nyelvtanban.

8.1. Az egyes szintek közötti viszonyt is felmérem (l. még 2., 2.4.1), és ismét csak következtetéseket vonok le. Azaz a nyelvtani érthetőség, elfogadhatóság nem elég a szövegértéshez, de még a többi szint sem elég önmagában, hanem csupán a megfelelő következtetések levonása az egyes szinteken és szintek között, illetve ez is hozzátartozik az elfogadhatóság, az összefüggések kritériumaihoz, ezeket mintegy belekalkuláljuk a szövegalkotásba.

8.2. A nyelven kívüli elemek (gesztus, mimika, testmozgás stb.) is erősítő/gyengítő tényezők a konnexitásban, kohézióban és koherenciában (vö. 1.4.). A beszédet kísérő extralingvisztikus elemek legfeltűnőbb jelzései a szövegben a deiktikus utalások (vö. az akció-dikció kérdésével a drámaelméletben).

8.3. Hasonlóan működnek a fonetikai-fonológiai tényezők (vö. a színészi gyakorlattal, pl. hányféleképpen lehet "jóreggelt" köszöntést mondani).

8.4. A következtetések között igen fontos helye van az egyéni tapasztalatnak, világismeretnek, asszociációknak, előítéleteknek (vö. 2.5.3. PETŐFI S. J.: Language as a written medium: Text". Encyclopaedia of Language, 1988).

8.5. A következtetések lehetőségeit behatárolják a különféle fogalmi összefüggések, amelyek nem feltétlenül tudományosak, hanem a hiedelemrendszer részei (l. fentebb 8.4. stb.). Ez azt jelenti, hogy különbözőképpen összeállított "Tabula Porphyrianák" léteznek és működnek bennünk, mégpedig

8.5.1. életkor szerint (l. a gyermek "zseniális kiszólásait"),
8.5.2. foglalkozás szerint (tudós, költő), társadalmi hovatartozás szerint,

8.5.3. esetleges tudati diszpozíció szerint (normális vs. patológus), egyéni felosztás szerint (mint pl. ez a tanulmány),

8.5.4. egyes nyelvek szerint (l. pl. magyar fa, német Baum, Holz, angol wood, tree, timber, forest stb.),

8.5.5. történeti idő szerint (archaizmusok ilyen vonatkozása),

8.5.6. kultúrák szerint, (bár ez sokszor magában foglalja a 8.5.5. tényezőt is), (vö. pl. a középkori hal-hús felosztással, ahol a hal fogalmába beletartozott minden természeti vízzel kapcsolatos élőlény, (tehát a vadkacsa is!)).

8.6. A konnexitás, kohézió és koherencia általánosan és egyedien is különböző fokban jelentkezhet bizonyos, a szövegben és a szövegtanban is kiemelt alapstruktúrákban:

8.6.1. a névelőhasználatban, (l. még 8.6.2.),
8.6.2. a forikus elemekben (anafora, katafora, exofora stb.),
8.6.3. a proformákban (pronomen, proverbium stb.), amelyek mint 8.6.1. ismét csak beletartozhatnak a 8.6.2. kategóriájába,
8.6.4. a rekurrencia, helyettesítés egyéb változataiban, (ismét vö. 8.6.2.—3. kategóriáival).

9. A szinteken az összefüggésekben, viszonyokban (konnexitás, kohézió, koherencia) és a viszonyok viszonyaiban többnyire koreferenciáról, tehát kölcsönösségről van szó, ahol adott esetben döntő az utalás iránya (anakata-, exo-, endo- stb.), amelyet az elemek sorrendje és rendszere szabályoz.

Szöveg és szövet szavunk hangzásukban hasonlóak, eredetükben közösek. Ezt a formális és etimológiai kapcsolatot fogalmi és valóságos szinten funkcionálissá teszik a szöveget alkotó-összetartó viszonyok és viszonyok viszonyai, amelyek, akár egy szövött kárpiton, hol a felszínen mutatkoznak, hol a hátoldalra szorulnak, de úgy, hogy a szövetet bármelyik pontjánál is ragadjuk meg, különböző mértékben ugyan, jön és emelkedik vele az egész.